

Ursula Merker, Cam Sanatı ve Vitrografi Çalışmaları Üzerine

Esin KÜÇÜKBİÇMEN

Arş.Gör.

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi, Cam Bölümü

Araştırma Görevlisi

Günümüz alman cam sanatçılarından Ursula Merker, stüdyo cam sanatçıları ile tanışmasının ardından cama duyduğu ilgi sonucunda, 1980 yılından sonra bu alanda çalışmaya başlamıştır. Kumlama yöntemini camda özgün bir biçimde kullanarak kendine sanatsal alanda farklı bir yol çizen Merker, 1982 yılında kendi atölyesini kurmuştur. Cam sanatındaki ilk ödülleri de takip eden yıllarda almıştır. 1984 yılında Birinci Bayerwald Cam Sanatı Yarışmasında Serbest Cam Dalı'nda üçüncülük ödülünü almış, 1985 yılında düzenlenen Coburger Glaspreis'a katılmaya hak kazanmıştır. Kendisine verilen birçok ulusal ve uluslararası ödülünden sonra, Harrachov'da yer alan Dominik-Bimann Ortaklığı'na onursal üye olarak kabul edilmiştir.

Ursula Merker'in 1988 yılında 'Camdan Gemiler' isimli çalışması ile başlayan açık hava enstalasyonları serisi, kendisine Venedik'te de bir enstalasyon uygulamasının yolunu açmıştır. Eserlerini disiplinli bir çalışma süreci sonucunda meydana getiren sanatçı, farklı ülkelerde de toplumsal duyarlılığını ortaya koyan birçok enstalasyon çalışması sergilemiştir. Installation in Kloster-Aldesbach (Manastır Aldesbach'ta Enstalasyon)-1991, Antichi Grana'i'de 'La Strada' (Yol)-1994 (Resim-1, 2), 'Fish auf dem Tisch' (Yemekte Balık) Don Nehri Kıyısı -2000, Arche Noah (Nuh'un Gemisi) -2000, Fünf Mahnen Am Fluss (Nehir Kıyısında Beş Anımsatıcı)-2001 ve İtalya'da Palazzo Ducale'de 'Venice a Confrontation'u adlı eserleri sergilenmiştir. Bunun ardından Danimarka ve İsveç'te de eserlerini sergilemiş ve 2004 yılında 'Ja, und Weiter' (Evet, ve Devam) adlı enstalasyonu, Regensburg'ta, Minoritenkirche'de yer almıştır. Bu eserinde üzerine kazınmış, şehrin güncel sorunlarını irdeleyen on iki cam plaka kilise içinde yerleştirilmiştir.

Resim 1.
Antichi Granai 'de 'La Strada' enstalasyon,
U. Merker

Resim 2.
'La Strada' adlı enstalasyondan ayrıntılı görünüm.
U. Merker

'Glaeserne Schiffe' (Camdan Gemiler) (Resim-3) adlı çalışmasında, aynalardan meydana getirdiği piramit şeklindeki her biri 4 metre uzunluğunda ve 2,5 metre genişliğinde olan gemileri, 2 Temmuz 1988 tarihinde Essing'te bir günlüğüne nehir üzerinde yüzdürürken, açılması düşünülen yapay kanalın yöredeki eşsiz doğaya vereceği zarara dikkat çekerek, insan hırsı karşısında doğal yaşamın ne denli çaresiz kaldığını yansıtmak istemiştir. Aynalardan yansıyan doğa kesitleri, nehir üzerinde yer alan ahşap köprüden de izlenmiştir.

Resim 3.
Glaeserne Schiffe' enstalasyon.
U. Merker

Ursula Merker'in "Nehir Kıyısında Beş Anımsatıcı" adlı enstalasyonu da bir o kadar etkileyici ve düşündürücüdür. Bu enstalasyonda 5 adet 40 cm. çapında yarım küre cam, kumlama ve çekiç izleriyle işlenerek nehir kenarına yerleştirilmiştir. Sanatçı bu enstalasyonda yer alan yarım kürelerden her birini açılıp kapanabilen çekmeceler içerisine yerleştirerek, dünyada iz bırakmış toplumsal olayların açtığı yaraların nesilden nesile unutturulmadan aktarılması gerektiğini anlatmaktadır.

Girişimci bir aile olan Merker ailesinden Gernot Merker, tüm heyecanı ile 1923 yılında babası Kurt Merker tarafından kurulan işletmeyi kızı ile birlikte, ikinci ve üçüncü kuşak olarak devam ettirmeye çalışmaktadır. Soğuk cam işleme makine üreticiliğine devam eden Ursula Merker ve Gernot Merker mesleki yardımlaşma ile başarıya giden yolda, ortak amaç doğrultusunda ilerlemeyi bilmişlerdir. Üretim ve pazarlama işlerinin yanı sıra aynı zamanda yazar olan Gernot Merker, cam ile ilgili teknik konulu kitaplarında eşinin çalışmalarına örnek olarak sıklıkla yer vermiştir.

Edebi hikaye kitaplarının bazı resimlemelerinde Ursula Merker imzası yer almaktadır. Ursula Merker'ın atölyede mevcut olan makineleri kullanarak üretmiş olduğu cam eserlerin her biri aynı zamanda firma için bir referans niteliği taşımaktadır.

Gernot Merker ve Ursula Merker, 2007 kışında Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Cam Bölümü'nü ziyaret ederek verdikleri bir dizi konferansın ardından, ele aldıkları konular ile ilgili atölye çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Gernot Merker yaptığı sunumda firmasının geçmişten bugüne kadarki gelişiminden bahsederek, ürettikleri makine ve cam işleme aletlerini tanıtmış ve atölye uygulamasında Cam Bölümü'nde mevcut olan makineler ile çalışarak soğuk cam işleme yöntemlerini uygulamalı olarak göstermiştir. Ursula Merker ise, cam sanatı serüveni ile ilgili hayranlık uyandıran bir sunum yaparak takip eden günde isteyenlerin uygulama yaparak katılma fırsatının olduğu Cam Baskı konulu bir atölye uygulaması yapmıştır. 1993 yılında Ursula Merker, Bildwerk Frauenau atölyesinde cam baskı yöntemini¹ öğrenmiş ve kendisini bu konuda geliştirme fırsatı bulmuştur.

Merker çiftinin Türkiye ziyareti akabinde, nazik kişisel davetleri üzerine Almanya'nın Kelheim Kasabasında bulunan Kurt Merker Şirketini ve aynı bina içerisinde bulunan Ursula Merker'in atölyesini görme ve orada geçirdiğim süre boyunca kendisi ile cam çalışma imkanı bulduğum için kendimi şanslı saydım. 15 500 Kişilik bir nüfusa sahip olan Kelheim, Bavyera Bölgesi'nde yer alan, içinden Don nehrinin geçtiği bir kasabadır. Zarif surlar ve küçük kuleler ile çevrili olan eski şehir kısmı tüm güzelliği ile korunurken aynı zamanda burada günlük hayat devam ettirilmektedir. Kelheim zamanla gelişerek bugünkü modern kasaba halini almıştır.

Atölyesi şirketin garaj kısmında yer alan Ursula Merker, burada cam eserlerinin üretim aşamasının gerektirdiği çalışmaların neredeyse hepsini yapabilmektedir. Sıcak cam üfleme ustalarının şekillendirdiği camları satın alarak bunları işleyerek farklı bir ruh kazandıran Merker, atölyesindeki önden kapaklı ve aynı zamanda düz camın arka kısımdan geçirilebildiği kızaklı bir kumlama makinesi ile camlarını kalın tane iriliğine sahip kumdan en ince kumlama kumuna (Alüminyum Oksit) kadar farklı tane iriliğine sahip kumlarla aşamalı olarak işlemektedir. Titiz bir çalışma, yüksek dayanıklılık ve sabır gerektiren bu uygulamalarını, kimi zaman soğuk kış aylarında 2 Santigrat dereceyi bulabilen atölyede korunaklı bir şekilde yapmak durumunda kalmaktadır. Anlaşılan, Ursula Merker'in anlattığı II. Dünya Savaşı sıra-

1 Cam malzemesi ile baskı yöntemi, 19.yy'da Fransa'da uygulanmaktayken, zamanla yaygınlığını kaybetmiş ve unutulmuştur; ta ki Amerikalı Harvey Littleton bu yöntemi tekrar ele alana kadar. Arkadaşları Sybren Valkema, Ann Wolff ve Erwin Eish da tekrar hatırlanmaya başlamış olan bu sanatı Avrupa'ya geri taşıdılar. Böylece baskı adı altında yeni bir tanım yerleşmiş oldu.

sında ailece verdikleri çetin hayat mücadelesi, karakterini yoğun bir şekilde etkilemiş ve bir anlamda güçlendirmiş görünüyor. Bir çalışmanın başına geçtiğinde; kendi deyişiyle, 'Bu işi yapmak zorundayım, başka yolu yok!' düşüncesiyle yaklaşan Merker, kendisine karşı ne kadar sert ve hedeflerinde ne denli inatçı olduğunu göstermektedir.

İki çocuk ve iki torun sahibi olan Merker çifti, camın birçok alanında üretimi olan kişileri hayatlarına katarak bu konuda kendilerini zenginleştirmesini başarmış insanlardandır. Bu çok yönlülükleri ile birçok cam sanatçısı, cam ile ilgili atölyeler, eğitim kurumları, müzeler gibi kurum ve kuruluş ile bire bir kişisel iletişim içerisinde olmaktadır.

Resim 4.
İki bardak üzerine figür çalışması, U. Merker, 1997

Resim 5.
Elma, cam kumlama çalışması, U. Merker, 1994

Ursula Merker, kendi tarzını geliştirerek; üç boyutlu cam eserlerinde kumlama yöntemi ile bazen 1 cm. derinliğe ulaşabilen farklı katmanlar kullanmaktadır. Çalışmalarında insan ve hayvan figürleri sıkça rastlanan temalardandır. Farklı cam harmanları ile üflenen ve değişik renk katmanları içeren ve sıcak cam üfleme ustalarınınca meydana getirilen cam formları da kullanan sanatçı, bunlarda cam yüzeyden aşındıkça, bir alttaki tabakanın renginin ortaya çıkmasıyla tekniğin getirdiği farklı bir etkiden faydalanmaktadır.² Merker, kimi yerde üstteki renkli opak cam tabakasının kalınlığını ustalıklı inceltip neredeyse şeffaf hale getirerek, camda yakaladığı büyüleyici etkilerle adeta oynamaktadır (Resim-4,5).

Ursula Merker'in renkli üfleme büyük cam vazolarını tedarik ettiği kuruluşlardan bir tanesi olan Zwiesel Cam Meslek Okulu'nu da bu vesile ile gezerek inceleme fırsatım oldu. Cam konusunda yüz yıllı aşkın bir geçmişi olan

² Alttaki rengin ortaya çıkarılması yöntemi ile benzer bir etki meydana getirilen camlar, İtalyan cam sanatında 'cameo' camları olarak adlandırılmıştır. Bu yöntem Roma Dönemi'nde yaygın olarak kullanılmıştır. Bu yöntem ile üretilmiş ve en çok bilinen örnek, 1582 yılında Roma yakınlarında bulunan ve günümüzde British Museum'da yer alan Portland Vazosu'dur.

Zwiesel Cam Meslek Okulu'nda öğrenciler cam sanatını ve işçiliğini ayrıntılı bir şekilde öğrenerek dört yıl içerisinde donanımlı bir cam sanatçısı veya cam ustası olarak bu mesleğin bir adayı olarak mezun olabiliyorlar. Çok sayıdaki cam atölyeleri, Cam Müzeleri, satış mağazaları vb. sayesinde Almanya'nın cam sanatı ile ilgili önemli bir yerleşim yeri olan ve Cam Okulu'nun da üzerinde bulunduğu, Zwiesel'da bulunan ve 'Glass-trasse' (Cam yolu) olarak anılan caddesi de bu haklı ününü doğrular niteliktedir.

Resim 6.
Atölyede cam kumlama uygulamaları

Civar gezilerinden ve Zwiesel'da cam ile ilgili Cam Okulu, Frauenau Cam Atölyeleri Alanı, Frauenau Cam Müzesi, Erwin Eisch Cam Müzesi gibi önemli yerler ziyaret edilip görsel açıdan yeniden beslendikten sonra, sıra atölyede cam uygulamaları yapmaya gelmişti (Resim-6).

Ursula Merker'in, kendi atölyesine misafir sanatçı olarak çalışmaya gelen kişilere yaptırdığı cam baskı (vitrografi) uygulamalarında dikkat edilmesi gereken püf noktalarını gösterirken, bilgisini aktarmadaki mütevaziliğini, bilgi paylaşımcılığını ve bu süreci yaşamanın ona nasıl bir mutluluk verdiği görülmeye değerdi.

Cam baskıda ortaya çıkacak farklı derinlikler için farklı uzunlukta kumlama süreleri gerektiren bu baskı türünde cam, baskı plakası vazifesi görmektedir.³ Ursula Merker, vitrografi için gerekli olan cam plakayı öncelikle sarı yapışkan kağıt folyo ile kaplamaktadır (Resim-7,8). Kağıdı cam plaka üzerine yapıştırdıktan sonra tasarımını bu folyo üzerine çizerek (Resim-9), bas-

Resim 7-8 Vitrografi için hazırlık

Resim 9.
Cam Baskı için tasarımın plakaya aktarılması. E. Küçükbiçmen

3 Kumlama yöntemi 1870 yılında Benjamin J. Tighman tarafından bulunmuş ve yakın zamanda kullanımı Avrupa ve Amerika'ya yayılmıştır. Kumlamanın derinliğine, yüzeyde elde edilmek istenen çok pürüzlü yada daha az pürüzlü etkiye göre ve kompresöre bağlı olarak kullanılan kumlama tabancasına en uygun olan kum, tane iriliğine göre seçilir. Genellikle tercih edilen malzeme Silisyum Karbid ve Alüminyum Oksit'tir. Uygulama kapalı bir kumlama kabininde gerçekleştirilir. Kabin tabanında toplanan kum, ikinci bir kumlama için tekrar kullanılabilir. İşlem gerçekleştirilirken, eldiven kullanılmalı, tozun akciğerlere ve rebileceği zararın önlenmesini sağlamak için de toz maskesi takılmalıdır.

Resim 10.
Vitrografi kitap
resimlemesi.
U. Merker

Resim 11.
'Balıkçının Aşkı', 2007,
E. Küçükbiçmen

kıda derin olmasını tercih ettiği kısımları kesip çıkararak buraların kumlamasını ilk önce yapmaktadır.

Daha sonra sıra ile, derinliği daha az olan kısımlar kumlama işlemi görmektedir. Ursula Merker, cam kalıbı tamamlama aşamasında genellikle bazı kısımlara ilginç dokular verecek farklı malzemeleri eliyle camın üzerinde tutarak buraları kumlamaktadır. Elde etmek istediği etkiye göre bu malzeme dantel, tel, plastik file vb. olabilmektedir. Plakaya bu yöntemlerle istenilen dokular verildikten sonra baskı atölyesine getirilerek burada renkler, belirlenen tasarım doğrultusunda uygulanır. Cam baskıda, gravür, linol gibi baskı yöntemlerindeki gibi, boya olarak matbaa mürekkebi, incelticisi ile birlikte kullanılmaktadır (Resim-10).

Cam plakanın baskı sırasında merdanenin basıncı altında kırılmasını önlemek için plaka, aynı kalınlıktaki geniş bir ahşap çerçevenin içerisine yerleştirilir. Daha önceden ısıtılmış ve havlu ile kurutularak hafif nemli ve yumuşak durumdaki kağıt, ancak bu haldeyken cam plaka üzerine dikkatlice yerleştirilip baskı makinesinden geçirilebilir. Bu aşamanın sonunda Ursula Merker, cam kalıp ve ellerin temizlenmesi aşamasında terebentin veya tiner yerine doğal bir madde olan hardal yağı (Rapsöl) kullanmaktadır. Bu maddeyi tercih etme sebebinin, çevreye ve kullanım aşamasında kişinin solunum yollarına ve cildine herhangi bir zarar vermemesi olduğunu söylemiştir.

Özellikle baskı makinesinin kolunun çevrilmesinin gerektirdiği fiziksel güç, insanı yorsa da, birçok farklı renklerde etkisi denenebilen baskıların her birinin yarattığı heyecan bu yorgunluğu unutturmaya yeterli olmuştur. Merker ailesi, atölyelerinde çalışmaya gelen ve bu yöntem ile cam baskı çalışan kişilerin burada gerçekleştirdikleri cam baskılarından en çok beğendiklerini seçerek, atölye duvarına asmayı bir gelenek haline getirmişlerdir. Bunun, o atölyede baskı yapan bir kişiden alabilecekleri en değerli hatıra olabileceğini belirterek, seçtikleri 'Balıkçının Aşkı' (Resim-11) adlı vitrograf baskıyı hemen sonraki gün çerçevelletirmeye götüreceklerini söyleyerek beni onurlandırdılar.

Geç tanıştığı cam ile yoluna kararlı adımlarla devam eden cam sanatçısı Ursula Merker, buna rağmen Cam Sanatın-

da almış olduğu ödüller ile ne denli değerli bir sanatçı olduğunu kanıtlamaktadır. Eserlerinde yer alan figürleri naif olarak algılanabilir. Merker, önce hırçın inadı ile cam yüzeyini basınçla aşındıran fakat sonunda onu sabırlı elleriyle saatlerce ovarak parlatan sanatçı, de eserlerine annelik sevgisi ile kendi ruhundan bir parça ekleyerek ve onları bir bir uçsuz Sanat Evreni'ne uçurmaktadır...

*'Uzay Gemisi',
Theuern Kalesi, 1993
U. Merker*

Kaynakça

BRAY, Charles Dictionary of Glass; Materials And Techniques.

Glas Skulpturen von Ursula Merker; Kloster Aldersbach: Glas, Barock, Heute; Tanıtım Kitapçığı, Fr. Ant. Niedermayr, 1991, Regensburg-Almanya

HARCUBA Jiri; Portraits, Derleme: Gernot Merker Stiftung Kunstforum Ostdeutsche Galerie 2003, Regensburg-Almanya

KOHL, Irges Lichtung Ostbayerisches Magazin, sf. 17-19, Lichtung Verlag, 18. yıl, Nisan 2005/2, Almanya

MERKER, Gernot, Papageiglas: Erzählung, Kynast Verlag, Kelheim-Bavyera, Almanya

MERKER Ursula; Artist Glassmaker, BRAY, C., HARCUBA, J., MERKER, G. H., SCHAGEMANN, B., sf. 7-79, Pinsker Verlag, Mainburg, Almanya, 1998